

Heydər Əliyev Azərbaycanda hüquq islahatlarının banisi və ideya müəllifidir

Prioritet hüquq siyasəti

Təhsilimizin məqsədi gənc nəsə təhsil verib onları gələcəyə hazırlamaqdır. Cəmiyyət təhsilsiz inkişaf edə bilməz.

Heydər Əliyev

Hələ 1970-ci illərdən başlayaraq dahi strateq Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə yüzlərlə azərbaycanlı ittifaqın ən nüfuzlu ali məktəblərinin hüquq, diplomatiya, dövlət idarəçiliyi, beynəlxalq münasibətlər və digər mühüm elm sahələrinə təhsil almağa göndərilirdi. Azərbaycan dövlətçiliyinin intellektual bazasının yaradılmasına yönələn bu addım Heydər Əliyev tərəfindən həyata keçirilən bəsinətli və tədbirli addımlardan biridir. Bu günün prizmasından yanaşdıqda, belə addımların sonralar müstəqil dövlət quruculuğunda rolu daha aydın və daha qabarıq görünür.

Hər bir sahədə olduğu kimi, hüquq sahəsində də potensialı, qabiliyyətli kadrların yetişdirilməsi ümumilikdə Heydər Əliyev siyasətinin başlıca istiqamətlərindən biri olmuşdur. Bu ideyanın müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsi üçün Ulu Öndər hər zaman uğurlu təhsil siyasətini dəstəkləmişdir. Odur ki, ittifaqın nüfuzlu universitetlərinə azərbaycanlı tələbələrin göndərilməsi ilə yanaşı, Azərbaycanda hüquq təhsili ilə bağlı bir sıra önəmli qərarlar qəbul edilmiş və islahatlar həyata keçirilmişdir.

Ulu Öndər 1969-cu ildə Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi seçildikdən sonra dövlət məmurları və hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşları ilə qohumluq əlaqələri olmayan insanların Hüquq fakültəsinə qəbulunu təmin etməklə sadə ailələrdən olan gənclər üçün Hüquq fakültəsinə qəbulu əlçatan edir. Bu, hüququn ali prinsiplərindən olan ədalət prinsipinin bariz təcəssümü idi.

Heydər Əliyev özü sonralar bu qərarının obyektiv zərurətdən irəli gəldiyini vurğulayaraq demişdir: “Mən vəzifədə olan şəxslərin, xüsusən hüquq mühafizə orqanlarında çalışan şəxslərin uşaqlarının Azərbaycanda

hüquq fakültəsinə qəbul olunmasını məhdudlaşdırdım. Bu, cəmiyyətdə çox böyük əhval-ruhiyyə yaratdı. İndi mən prokurorluqda, polisdə çalışan bəzi işçilərlə görüşürəm. Onlar deyirlər ki, “Bilirsiniz, biz o vaxt Sizin sayənizdə hüquq fakültəsinə daxil ola bildik. Yoxsa bu fakültəyə girə bilməzdik”.

Əhəmiyyət kəsb edən tədbirlərdən biri də Hüquq fakültəsinin nəzdində “Sovet quruculuğu” ixtisası üzrə qiyabi şöbənin yaradılması oldu. Bu günün prizmasından baxdıqda, “Sovet quruculuğu” ixtisası üzrə qiyabi şöbənin yaradılması həmin dövrün tələblərindən biri kimi görünə bilər. Lakin bununla böyük lider müxtəlif ölkələrdən olan hüquqşünas alimlərin Azərbaycanda tədrisə cəlb edilməsinə, daha sonra isə Azərbaycanda beynəlxalq hüquq ixtisasının yaradılmasına nail oldu.

Hər iki tədbir müstəqillik əldə etdikdən sonra Azərbaycana dünyanın onlarla iri beynəlxalq təşkilatlarında və xarici dövlətlərin mühüm postlarında Bakıda təhsil almış çoxsaylı nüfuzlu dostlar qazandırmışdır.

zandırmışdır.

Beləliklə, hüquq siyasətinin formalaşdırılmasında ilk etapi təhsilin vacibliyi və insan resurslarının inkişaf etdirilməsi, eləcə də bu sahədə qətiyyətli mövqe nümayiş etdirməklə ədalətin bərpa edilməsinə dair verilmiş qərarlar və həyata keçirilmiş tədbirlərlə xarakterizə edə bilərik.

Digər etapda Ulu Öndərin dövlətçilik strategiyasının prioritet istiqaməti dünyəvi hüquqi dövlət quruculuğu idi. Müdrik strateq gözəl bilirdi ki, dünyəvi hüquqi dövlət quruculuğu üçün ölkə ilk öncə xaosdan çıxarılmalı, daha sonra onun müstəqilliyi təminat altına alınmalı və ölkə iqtisadi cəhətdən inkişaf etdirilməlidir. Lakin həmin vaxt ölkənin müharibə şəraitində olması, həmçinin hər vasitə ilə inkişafın qarşısını almağa çalışan anti qüvvələrin mövcudluğu və gərgin fəaliyyəti ölkənin tarix səhnəsindən silinməsinə hədəfləmişdi. Bu gün dünyada baş verən bir sıra münaqişələr və müdaxilələr belə situasiyalara əyani sübutdurlar. Ulu Öndərin Azərbaycan üçün məramı isə daxili və xarici məsələlərin tənzimlənməsində böyük bir gücə malik hüquqi, konstitusion və dünyəvi dövlət yarada bilmək idi. Odur ki, həmin dövrdə ölkəni məhv olmaqdan qurtarmaq, həmçinin gələcək inkişafını təmin etmək məqsədilə Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin gedişinə təsir edə biləcək səmərəli və bəsinətli addımlar

atılması vacib idi. 24 avqust 1993-cü ildə keçirilmiş ümumrespublika müşavirəsindəki çıxışında qeyd olunanlar barədə Ulu Öndər belə demişdi: *“Biz Azərbaycanı bu vəziyyətdən çıxarmağa qadirik. Bilin ki, qəti, ciddi addımlar atacağıq, Azərbaycanda – həm Bakıda, həm də bütün başqa bölgələrdə – şəhərlərdə, rayonlarda, qəsəbələrdə, kəndlərdə sabitlik yaratmağa çalışacağıq, cinayətkarlarla mübarizəni gücləndirəcəyik, Azərbaycanı bu ağır vəziyyətdən çıxarmağa qadirik və çıxaracağıq. Buna amin ola bilərsiniz”.*

İqtisadi və siyasi cəhətdən inkişaf etmədən, bunun nəticəsində güclü və vahid bir ordu yaratmadan müharibənin davam etdirilməsinin nəticələrini öncədən dərk edən Ulu Öndərin müdriyyəti sayəsində atəşi dayandırmaq haqqında Saziş 1994-cü ilin may ayında imzalandı və münaqişənin dinc vasitələrlə həll edilməsi prioritet istiqamət olaraq seçildi. Ötən iyirmi altı ilə yaxın müddətdə münaqişə sülh yolu ilə həll edilə bilməsə də atəşkəs rejimi Azərbaycanın müstəqil dövlət kimi yaşamasını, inkişaf etməsini və bugünkü qələbəni əldə etməsini şərtləndirən əsas amillərdən biri oldu.

Ölkədə xaosun aradan qaldırılmasını, sabitliyin bərqərar edilməsini, müharibə şəraitinin dayandırılmasını müşahidə edən dünya dövlətlərinin Azərbaycan Respublikasının inkişaf edə biləcəyinə inamının ifadəsi idi ki, qısa müddət sonra 1994-cü ilin sentyabr ayında dünyanın iri neft şirkətləri ilə “Əsrin müqaviləsi” adlandırılan ilk neft müqaviləsi imzalandı və paytaxtda neft strategiyasının əsası qoyuldu. Beləliklə, ölkənin inkişaf etməsi və təşəkkül tapması üçün münbit şəraitin yaradılması prosesi baş tutdu. Bu Ulu Öndər zəkasının, qabiliyyətinin, bacarığının, təcrübəsinin, xarakterik keyfiyyətlərinin, Vətənə, torpağa bağlılığının göstəricisi və uğuru idi.

Bu proseslərdən cəmi 1 ay sonra, 1994-cü ilin oktyabr və 1995-ci ilin mart aylarında dövlət çevrilişinə silahlı cəhdlər göstərilməsi, ölkənin inkişafının qarşısının alınması üçün anti-Azərbaycan qüvvələrin işə düşməsi Ulu Öndərin düzgün yolda irəliləməsinin göstəricisi idi və heç nə onu bu yoldan döndərmədi.

Həyat meyarı düzgünlük olan Ulu Öndərin hüquqi dövlət quruculuğunda növbəti addımı ictimai-siyasi sabitliyin bərpasının gerçəkləşdirilməsi idi və bu missiyanın həyata keçirilməsi zamanı həyatını belə risk qarşısında qoymaqdan çəkinmədi, halbuki onun üçün ən önəmli məsələ yaşamaq hüququnun təminatı olmuşdur, başqalarının yaşamaq hüququnun bərpası üçün var gücü ilə çalışan bir insanın öz həyatı risk qarşısında qalsa da o, bu sınaqdan da uğurla çıxır.

Ümummilli Liderin 1993-cü ildə hakimiyyətə gəlişindən dərhal sonra bu qədər çaxnaşmaların içində

qəbul etdiyi ilkin qərarlardan biri ölüm cəzasının tətbiqi üzərində moratorium qoyulması olmuşdur. Bu, onun tərəfindən insanların yaşam hüququna verilən ali dəyər idi. O, insanların yaşamaq hüququnun toxunulmazlığını təmin etmək üçün ilk növbədə ölkədə hökm sürən hərc-mərcliyi, özbaşınalığı, dinc və təhlükəsiz yaşama yönəlmiş qəsd aradan qaldıraraq sabitliyi bərqərar etmiş, daha sonra isə Şərqdə ilk dəfə olaraq 1998-ci il fevralın 10-da ölüm hökmünün ləğv olunmasına nail olmuşdur. Bu tarixi addım fəlsəfi, hüquqi düşüncələrə, dərin elmi təhlilə, dünya təcrübəsinə və reallığa əsaslanmaqla insanpərvərlik, ədalət, humanizm, şəxsiyyətə və insan hüquqlarına hörmət kimi yüksək amallarla yaşayan Ulu Öndərin gələcək nəsillərə misilsiz töhfəsi oldu. O, 3 fevral 1998-ci il tarixli müraciətində belə deyirdi: *“Mən cinayət-hüquq siyasətini hərtərəfli təhlil edərək ədalət, azadlıq, humanizm və insanpərvərlik kimi yüksək ideallara sadiq qalaraq ölkəmizdə ölüm cəzasının ləğv edilməsi qənaətinə gəlib bu tarixi bəyanatı vermişəm”.* Azadlığı, humanizmi və insanpərvərliyi tətbiq edərkən belə Heydər Əliyev təfəkküründə ədalətdən öncə heç bir prinsipin qeyd olunmaması onun çıxışında əks olunmuşdur.

Qərar verərkən hərtərəfli təhlilə əsaslanan uzaqgörən dövlət xadiminin hüquq siyasəti ilə bağlı növbəti addımı 1995-ci il noyabrın 12-də Konstitusiyanın qəbul edilməsi təmsalında qanunçuluğun bərpa edilməsi oldu.

Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsinin əsas müddəalarını özündə əks etdirən Konstitusiyada bəyan olundu ki, insan və vətəndaş hüquqlarının, azadlıqlarının təmin edilməsi dövlətin ali məqsədidir. Bu idi hüquqi dövlətin ali göstəricisi, beləliklə milli və ümumbəşəri standartlara söykənərək yaradılan Konstitusiyamız hüquqi-demokratik dövlət və vətəndaş cəmiyyəti quruculuğunun təməlini qoydu.

Böyük öndər əmin idi ki, demokratik dəyərlərin üstünlüyünü qəbul edən, azadlığın, haqq və ədalətin

bərqərar olunduğu dövlət qurmaq istəyən hər bir ölkə, hər bir xalq üçün Konstitusiya zəruri əhəmiyyət daşıyır. Odur ki, özünün şəxsən rəhbərlik etdiyi komissiya tərəfindən hazırlanmış Əsas Qanunda yüz illər boyu bəşəriyyətin əldə etdiyi mütərəqqi dəyərlər, fundamental hüquq və azadlıqlar öz əksini tapmışdır.

Beləliklə, hüquq siyasətinin formalaşdırılmasının digər etarı ictimai-siyasi sabitliyin və qanunçuluğun bərqərar edilməsi fonunda insan hüquq və azadlıqlarında başlanğıc nöqtə hesab olunan yaşamaq hüququn ali səviyyədə təminatı ilə səciyyələnilir.

Yeni Konstitusiya Azərbaycanda dövlət quruculuğu sahəsində fundamental islahatlara yol açdı. Odur ki, hüquq siyasəti üzrə sonrakı etarı islahatların hüquqi bazasının yaradılması ilə bağlı həyata keçirilmiş tədbirlər əhatə edir. Bu tədbirlər sırasında Heydər Əliyevin 21 fevral 1996-cı il tarixli Sərəncamı ilə yaradılmış Hüquq İslahatları Komissiyasını xüsusi qeyd etmək lazımdır. Bu komissiya milli ənənələri qorumaqla yanaşı inkişaf etmiş dövlətlərin hüquq islahatları ilə bağlı təcrübəsini öyrənərək tətbiq etmişdir.

Ümummilli Lider Heydər Əliyev Komissiyanın 4 may 1996-cı il tarixli iclasında demişdir: “Müstəqil Azərbaycan Respublikasının ilk Konstitusiyasının həyata keçirilməsi prosesi hər birimizin əsas vəzifələrindən biridir. Bu baxımdan məhkəmə, hüquq-mühafizə orqanlarının islahatı ilə əlaqədar qanunların hazırlanması, qəbul olunması çox mühüm əhəmiyyət kəsb edir. İndi mən vaxt deyə bilmərəm, - bir il, iki il, - hər halda müəyyən bir zaman ərzində nail olmalıyıq ki, bütün sahələr üzrə müstəqil Azərbaycan dövlətinin qanunları olsun”

Heydər Əliyevin Hüquq İslahatları Komissiyasındakı bu nitqi Azərbaycan Respublikasında bir çox sahələrdə hüquqi bazanın formalaşdırılmasının başlanğıcı hesab olunur.

Beləliklə, əsasını insanların hüquqları, azadlıqları və təminatları təşkil edən Ulu Öndərin ideyaları əsasında beynəlxalq standartlara uyğun Azərbaycan Respublikasının əksər məcəllə və qanunları hazırlandı. Bununla da Cinayət, Cinayət-Prosessual, Cəzaların İcrası, İnzibati Xətalər, Mülki, Mülki-Prosessual, Vergi, Ailə, Əmək məcəllələri, habelə hüquqi təsisatların yaranmasını və fəaliyyətini tənzimləyən qanunlar - “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında”, “Məhkəmələr və hakimlər haqqında”, “Prokurorluq haqqında”, “Prokurorluq orqanlarında qulluq keçmə haqqında”, “Polis haqqında”, “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında”, “Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında”, “Notariat haqqında”, “Azərbaycan Respublikasının insan hüquqları üzrə müvəkkili (Ombudsman) haqqında”, “Məhkəmə nəzarətçiləri və məhkəmə icraçıları haqqında”, “İcra haqqında”, “İcra məmurları haqqında”,

“Dövlət məhkəmə ekspertizası fəaliyyəti haqqında” qanunlar dərc edilərək hüquqi qüvvəyə mindi. Beləliklə, Ulu Öndərin birbaşa rəhbərliyi əsasında hazırlanmış Hüquq İslahatları Komissiyasının gərgin fəaliyyətinin nəticəsi olan bu qanunlarla ölkədə hüquqi təminatların yaradılmasının əsası qoyuldu.

Sülhün və bəşəriyyətin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının, mülkiyyətin, iqtisadi fəaliyyətin, ictimai qaydanın və ictimai təhlükəsizliyin, ətraf mühitin, Azərbaycan Respublikasının konstitusiya quruluşunun cinayətkar qəsdlərdən qorunması, habelə cinayətlərin qarşısının alınması prokurorluq orqanları, eləcə də istintaq, təhqiqat və əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirən digər orqanlar üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edən yeni cinayət qanununun vəzifəsi qismində müəyyən olundu. Qanunçuluq, qanun qarşısında bərabərlik, təqsirə görə məsuliyyət, ədalət və humanizm prinsipləri rəhbər tutulmaqla bu vəzifələrin həyata keçirilməsi yeni cinayət qanununun hüquq konsepsiyasını təşkil etdi. Cinayətlər ictimai təhlükəliliyinə görə kateqoriyalar üzrə təsnifləşdirildi, cinayət və cinayət məsuliyyəti, cəzanı səciyyələndirən əlamət və anlayışlar qeyd olunan prinsiplərə uyğunlaşdırıldı.

Cinayətin əlamətlərini əks etdirən əməllərin cinayət olub-olmamağını, cinayəti törətməkdə təqsirləndirilən şəxsin təqsirli olub-olmamağını, habelə cinayət əməlləri törətməkdə şübhəli bilinən və ya təqsirləndirilən şəxsin cinayət təqibinin, eləcə də müdafiəsinin hüquqi prosedurlarını müəyyən edən yeni cinayət-prosessual qanunvericilik də demokratik ideyalarla zənginləşdirildi, əvvəlki məcəllədən fərqlənən çox geniş yeni struktur hazırlandı, cinayət prosesi ilə bağlı yeni mexanizmlər müəyyən edildi. Yeni cinayət-prosessual qanunvericilikdə müdafiə institutu inkişaf etdirildi, təbii ki, bu cəzasızlığı hədəfləmir, sadəcə fundamental prinsiplərin qorunması ilə cəzanın məqsədlərinə nail olunmasını şərtləndirirdi.

Beləliklə, hüquq siyasətində önəmli yer tutan digər normativ hüquqi aktlar kimi, cinayət və cinayət prosesində birbaşa əhəmiyyətə malik olan bu məcəllələrdə də Ulu Öndərin demokratik dəyərlərə söykənən ideyalarının böyük rolu olmuşdur.

Heydər Əliyevin həyata keçirdiyi hüquq siyasətini təhlil edərkən bu gün də davam etdirilən əfv və amnistiya təsisatlarının 1995-ci ildən bərpa edildiyi müəyyən edilir. 1995-ci ildən qəbul olunmuş əfv və amnistiya minlərlə şəxsə tətbiq edilmişdir.

Dahi öndərin təfəkküründə insanların cəmiyyətə faydalılıq əmsalı hər zaman qiymətləndirilmişdir. Cəzadan azad etmənin tərbiyəvi əhəmiyyətinə və cəzadan azad olunacaq şəxslərin cəmiyyətə qovuşaraq müstəqil dövlətimizin inkişafı yolunda faydalı ola-

caqlarına ümid edən Heydər Əliyev liderlərə xas xarakterik cəhət olan cəmiyyətə faydalı insan qazanırma metodikasını hər zaman təcəssüm etdirmişdir.

Ədliyyə və məhkəmə orqanlarında hüquq siyasəti

Dövlət iki şeydən sarsıla bilər: günahkar cəzasız qalanda və günahsız cəza verildə.

Heydər Əliyev

Azərbaycanda qanunun aliliyinin təminatı, ədliyyə sisteminin dövlət idarəçilik mexanizmində nüfuzlu təsisat kimi təşəkkül tapması, ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi zamanı insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin yüksək səviyyədə təşkili və bunun üçün peşəkar kadr korpusunun formalaşdırılması Heydər Əliyevin hüquq siyasətinin prioritet məsələlərindən idi.

Sovet dönməindən fərqli olaraq müstəqil Azərbaycanın dövlət quruculuğunda ədliyyə və məhkəmə orqanlarının inkişafı sürətləndirildi, insan hüquq və azadlıqlarının təminatı ideyasının prioritet məsələyə çevrilməsi, cəmiyyətin müasirləşdirilməsi və ictimai şüurda baş verən dəyişikliklər insan hüquqlarının müdafiəsi üzrə mexanizmlər sisteminin fərqləndirilməsini şərtləndirdi.

Odur ki, yeni qanunlar hazırlanarkən məhkəmə və hüquq-mühafizə orqanlarının funksiya və səlahiyyətlərinə yenidən baxıldı və Azərbaycanda əvvəlkindən prinsipcə köklü surətdə fərqlənən üç pilləli, müstəqil məhkəmə sistemi formalaşdırıldı, ali konstitusiya məhkəmə orqanı olan Konstitusiya Məhkəməsi təsis edildi, məhkəmə nəzarətçiləri və məhkəmə icraçıları xidməti yaradıldı. MDB ölkələri arasında demək olar ki, ilk dəfə Azərbaycanda "Habeas Corpus" prinsipi tətbiq edilərək həbs və insan hüquqlarını məhdudlaşdıran digər prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqi məsələsinə baxılması məhkəmələrin səlahiyyətinə aid edildi və MDB-də ilk olaraq istintaq təcridxanaları Ədliyyə Nazirliyinin tərkibinə verildi, Azərbaycanda ilk dəfə yaradılmış yerli özünüidarəetmə orqanı olan bələdiyyələrə müvafiq hüquqi yardımın göstərilməsi Ədliyyə Nazirliyinin funksiyalarına aid edilmiş və Ədliyyə Nazirliyi nəzdində Bələdiyyələrlə İş və Bələdiyyələrə Metodoloji Yardım Mərkəzi təsis edilmişdir.

Üç pilləli məhkəmə sisteminin üstünlüyü onun məqsədində ehtiva olunur, bu sistemin məqsədi nəzərdə tutulmuş hüquqi mexanizmlə insan hüquqlarının qorunmasını hədəfləyir, bu istiqamətdə işlərə birinci instansiya qaydasında baxılır, bundan sonra onlara hüquqa və fakta görə apellyasiya qaydasında yoxlanıla bilər, daha sonra isə hüquqa görə kassasiya qaydasında yenidən baxıla bilər. Bu öz növbəsində birinci instansiya məhkəməsində yol verilmiş hüquqpozmaların yuxarı məhkəmə instansiyalarında aradan qaldırılmasına, işlərin düzgün və obyektiv həll edilməsinə zəmin yaradır.

İslahatların gedişində Ali Məhkəmənin funksiyası dəyişdirildi və o, aşağı işlərə birinci instansiya məhkəməsi kimi baxmaqdan azad olundu, məhkəmə təcrübəsinin stabilləşdirilməsi, hüquq tətbiqi ilə bağlı mövqe üzrə məsələlərin tənzimlənməsi yönümdən çıxış etdi.

Kompleks hüquq islahatları zamanı Kon-

stitusiya Məhkəməsi ali konstitusiya ədalət mühakimə orqanı qismində təsis edildi. Konstitusiya Məhkəməsinin yaradılmasında məqsəd qanunların, qərarların və digər normativ hüquqi aktların Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğunun yoxlanılması ilə Konstitusiyanın aliliyinin təmin edilməsi idi.

İslahatlar çərçivəsində həyata keçirilən tədbirlərlə ədliyyə və məhkəmə orqanları tamamilə yenilənmiş, sistemli və məqsədyönlü şəkildə inkişaf etmiş və Ulu Öndərin diqqət və qayğısı nəticəsində 2000-ci ildə 22 noyabr ədliyyə işçilərinin peşə bayramı günü kimi təsis edilmişdir.

Prokurorluq orqanlarında hüquq siyasəti

"Azərbaycan Prezidenti kimi mən Azərbaycan Prokurorluğuna inanıram, güvənirəm və arxalanıram."

Heydər Əliyev

Sovet dönməində dövlət idarəçilik orqanları, idarə, müəssisə və təşkilatların, həmçinin təhqiqat və ibtidai istintaq orqanlarının fəaliyyətində, habelə məhkəmələrdə cinayət işlərinə baxılarkən, eləcə də müvəqqəti saxlama yerlərində, ibtidai həbs yerlərində, məhkəmələr tərəfindən təyin edilən cəzaların və məcburi xarakterli digər tədbirlər üzrə qanunların icrasına nəzarət və

qanunların tətbiq edilməsi ilə bağlı digər məsələlərə dair funksiyaları prokurorluq orqanları həyata keçirmişdir. Ümumilikdə isə prokurorluq cinayətkarlığa qarşı mübarizə, eyni zamanda o dövrün aktual mövzusu olan sosialist mülkiyyətin mühafizəsi sahəsində qanun pozuntularına qarşı mübarizə funksiyasını həyata keçirmiş, qanunların təkmilləşdirilməsi və təbliğində iştirak etmişdir. Qeyd edilən funksiyalar “SSRİ prokurorluğu haqqında” 1979-cu il 30 noyabr tarixli Qanunla müəyyən edilmişdir.

“Prokurorluq haqqında” Qanun qəbul edildikdən sonra 1981-ci il avqustun 4-də “Hərbi Prokurorluq haqqında” Əsasnamə, 1980-ci il oktyabrın 28-də “SSRİ prokurorluğu orqanları işçilərinin rütbə dərəcəsi haqqında” Əsasnamə, 1984-cü il fevralın 17-də “SSRİ prokurorluğu orqanları prokurorlarının və müstəntiqlərinin həvəsləndirilməsi və intizam məsuliyyəti haqqında” Əsasnamə qəbul edilmişdir.

Sovet dönəmində aparılan siyasətə uyğun olaraq bütün ittifaq ərazisində müəyyən edilmiş bir xətt olsa da, Heydər Əliyev tərəfindən Respublika üzrə geniş təhlil aparılır, prokurorluq orqanlarında kadr ehtiyatının təhsil səviyyəsi, peşəkarlığı, qulluq mövqelərində irəliləmə göstəriciləri üzrə meyarlar müəyyən edilirdi.

Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışından sonra prokurorluq orqanlarının da fəaliyyətində yeni dövr başladı. Hüquq siyasətinin əsas meyarı olan Konstitusiyaya ilk dəfə prokurorluq orqanlarına konstitusion status verildi, prokurorluq ədliyyə sistemində təsbit edilməklə onun fəaliyyətinə xüsusi bir maddə həsr edildi. Konstitusiyaya əsasən, prokurorluq ərazi və ixtisaslaşdırılmış prokurorların Baş prokurora tabeliyinə əsaslanan vahid mərkəzləşdirilmiş orqan statusunda təsis edildi. Azərbaycan Respublikası Prokurorluğu qanunların icra və tətbiq olunmasına nəzarət edir, cinayət işləri başlayır, istintaq aparır, təhqiqat və əməliyyat-axtarış fəaliyyətinə prokuror nəzarətini həyata keçirir, məhkəmədə dövlət ittihamını müdafiə edir, iddia qaldırır, məhkəmə qərarlarından protest verir.

Prokurorluğun müasir dövrün tələblərinə və demokratik prinsiplərə uyğun sivil təsisata çevrilməsi prosesi 30 dekabr 1999-cu ildə qüvvəyə minmiş “Prokurorluq haqqında” Qanuna da uyğunlaşdırıldı. Prokurorluğun sistemi, fəaliyyətinin əsas prinsipləri, fəaliyyət istiqamətləri və onların həyata keçirilmə vasitələrinin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı normalar təsbit edildi.

Hüquq siyasətinə uyğun olaraq prokurorun qarşısında hüquq bərabərliyi, obyektivlik, qərəzsizlik, faktlara əsaslanma və prokurorluğun fəaliyyətinin digər mühüm prinsiplərinə əməl edilməsi şərtləri qoyuldu, hüquqi tənzimləmə prosesində “Prokurorluq

orqanlarında qulluq keçmə”, “Prokurorluq işçilərinin xidməti vəsiqəsi haqqında”, “Prokurorluq orqanları işçilərinin fərqlənmə nişanları və xüsusi geyim forması haqqında”, “Prokurorluğun rəsmi emblemi haqqında” qanunvericilik aktları qəbul edildi, “Prokurorluğa işə qəbul olunmaq üçün namizədlərlə müsabiqə keçirilməsi qaydaları haqqında” Əsasnamə təsdiq edildi. Bu Əsasnamənin icrası ilə əlaqədar keçirilmiş işə qəbulla bağlı müsabiqələr prokurorluğun kadr korpusunun gənc mütəxəssislərlə formalaşdırılması üçün geniş imkanlar yaratdı.

İslahatlar çərçivəsində prokurorluğun strukturunda bir sıra dəyişikliklər edildi, Baş Prokurorluqdan, Hərbi Prokurorluqdan, Naxçıvan MR Prokurorluğundan, Naxçıvan MR Hərbi Prokurorluğundan, Bakı şəhər prokurorluğundan, ərazi və ixtisaslaşdırılmış prokurorluqlardan ibarət olmaqla prokurorluğun yeni sistemi təsis edildi. Bu struktur dəyişiklikləri zamanı, həmçinin yeni struktur qurumları (idarələr və şöbələr) yaradıldı.

Bu gün prokurorluq orqanları hansı fəaliyyətlə məşğuldur? – Prokurorluq orqanları ədliyyə, daxili işlər, təhlükəsizlik, vergi, gömrük, sərhəd və fəvqəladə hallar orqanlarında istintaq, təhqiqat və əməliyyat-axtarış fəaliyyətində qanunların icra və tətbiq olunmasına nəzarət edir, ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirir, cinayət işləri başlayır, istintaq aparır, korrupsiya ilə bağlı cinayətlər üzrə cinayət işinin başlanmasını və ya istintaqın aparılmasını təmin etmək məqsədilə əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirir, məhkəmədə dövlət ittihamını müdafiə edir, iddia qaldırır, məhkəmə qərarlarından, həmçinin inzibati xəta haqqında iş üzrə qərar və ya qərardadlardan protest verir, inzibati xəta haqqında iş üzrə icraata başlama haqqında qərar qəbul edir.

2002-ci il sentyabrın 19-da qüvvəyə minmiş “Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına dəyişikliklər edilməsi haqqında” referendum aktına əsasən, prokurorluğa qanunvericilik təşəbbüsü hüququ verilmişdir ki, bu da prokurorluğun hüquq sistemində rolunu dövlət səviyyəsində gücləndirmişdir.

Bir sıra dövlət çevrilişləri cəhdlərinin, eləcə də digər ağır cinayətlərin qarşısının alınmasında və cinayətkarların məsuliyyətə cəlb edilməsində digər hüquq-mühafizə orqanları ilə yanaşı, prokurorluq orqanlarının müstəsna xidmətləri var.

Ulu Öndərin diqqət və qayğısı nəticəsində 1998-ci ildə 01 oktyabr Prokurorluq işçilərinin peşə bayramı günü kimi təsis edilmişdir.

Daxili işlər orqanlarında hüquq siyasəti

Polis peşəsi ağır peşədir, bir tərəfdən cəsarət, şəxsi mətanət, ikinci tərəfdən bilik, dərəkə, təhsil və təcrübə tələb edir.

Heydər Əliyev

Azərbaycan SSR daxili işlər orqanlarının fəaliyyətində inkişaf dövrü Ümummilli Lider Heydər Əliyevin ölkəyə rəhbərlik etdiyi 1969-1982-ci illərdən başlayır. 1982-ci il plenumunda Heydər Əliyev tərəfindən qeyd edilmişdir: “Cinayətkarlığa qarşı səmərəli mübarizədə hüquq-mühafizə orqanları kadrlarının seçilməsinin və yerləşdirilməsinin son dərəcə böyük əhəmiyyəti vardır. Bu orqanlar yüksək mənəvi-siyasi və professional keyfiyyətlərə malik sınaqlanmış və etibarlı işçilərlə möhkəmləndirilməlidir.”

Müstəqilliyin ilk illərində tüğyan edən cinayətkar durum daxili işlər orqanlarının fəaliyyətini ön plana çıxarmışdır. Həmin dövrdə mütəşəkkil cinayətkarlığa, sabitlik üçün təhlükə doğuran silahlı birləşmələrə qarşı uğurlu mübarizənin aparılmasında və onların zərərsizləşdirilməsində daxili işlər orqanlarının müstəsna rolu olmuşdur.

Bu illərdə digər hüquq-mühafizə orqanları ilə yanaşı ictimai-siyasi, həmçinin kriminogen durum nəzarətə götürüldü. Sabitliyin bərpa edilməsi isə öz növbəsində uğurlu islahatların aparılmasına zəmin yaratdı.

Ümummilli Liderin 1994-cü ildə imzaladığı “Cinayətkarlığa qarşı mübarizənin gücləndirilməsi, qanunçuluğun və hüquq qaydasının möhkəmləndirilməsi tədbirləri haqqında” Fərman polisin fəaliyyəti üzrə gələcək uğurların təməlini qoydu.

Bu fərmanın imzalanması hüquq-mühafizə siyasətinin həyata keçirilməsi istiqamətində Daxili İşlər

Nazirliyinin fəaliyyətinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərdi. Fərmanın 7-ci maddəsinə əsasən, Daxili İşlər Nazirliyinin tərkibində Mütəşəkkil cinayətkarlığa, Terrorizmə və Banditizmə Qarşı Mübarizə idarələrinin yaradılması cinayətkarlığa qarşı mübarizə sahəsində mühüm rol oynadı.

İslahatların davamı olaraq “Polis haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, “Daxili işlər Nazirliyi haqqında” və “Daxili işlər orqanlarında xidmət keçmə haqqında” əsasnamələr qəbul edildi.

Beləliklə, qanunvericiliklə müəyyən edilmiş səlahiyyətlər çərçivəsində ictimai qaydanın və ictimai təhlükəsizliyin təmin olunması, cinayətlərin və digər hüquqpozmaların qarşısının alınması, cinayətlərin açılması və istintaqı ilə bağlı, yol hərəkəti təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, daxili qoşunların fəaliyyətinin təşkili ilə bağlı bir sıra funksiyalar daxili işlər orqanlarına həvalə edildi.

Daxili işlər orqanlarının fəaliyyət istiqamətindən biri də bütün dünyada ağ ölüm adı ilə tanınan narkomaniya və narkobizneslə mübarizədir. Dünyanın başı üzərində dolaşan bu dəhşətli ölüm kabusuna qarşı mübarizəni ümumdövlət vəzifəsi

hesab edən müdrik şəxsiyyət Heydər Əliyev hələ müstəqilliyin ilk illərində cəmiyyətin inkişafının və sağlamlığının qorunmasını vurğulayaraq demişdir: “Narkomaniya və narkobiznes ilə mübarizə hər bir ölkənin, xalqın, millətin sağlamlığı uğrunda aparılan mübarizədir.”

Ulu Öndərin “Narkomaniya və narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı mübarizə tədbirləri haqqında” 26 avqust 1996-cı il tarixli Fərmanından sonra narkomaniya ilə mübarizə üzrə kompleks tədbirlərin həyata keçirilməsinin əsası qoyuldu və “Narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və prekursorların qanunsuz dövriyyəsi ilə mübarizə haqqında” Qanun qəbul olundu.

Narkomaniyanın bütün dünyada yayılmasına baxmayaraq, Azərbaycan dövlət quruculuğu ilə məşğul olarkən belə digər sahələrdə olduğu kimi bu sahədə də mübarizə və profilaktik tədbirlərin keçirilməsi davamlı xarakter daşımışdır. Belə ki, “Narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin, onların prekursorlarının qanunsuz dövriyyəsinə və narkomanlığın yayılmasına qarşı mübarizə üzrə Milli Proqram (2000 – 2006-cı illər) qəbul edilmiş və Dövlət Komissiyası yaradılmışdır.

Ulu Öndər qeyd edirdi ki, hər hansı dövlətin gücü heç də onun böyüklüyü, yaxud kiçikliyi ilə ölçülmür. Əgər ölkənin vətəndaşı gördüyü işin ona, ailəsinə və xalqına gətirəcəyi xeyri əvvəlcədən anlayır və ədalət prinsipi ilə zəhmətinin bəhrəsini alırsa, həmin ölkə vətəndaşları daha ideyalı, əzmlı və iradəli, belə ölkələr isə daha güclü, qüdrətli və əzəmətli olurlar. Odur ki, cəmiyyətin harmoniyasını pozan və insanlığa xələl gətirən narkomanlığa münasibətdə hər bir polis işçisi barışmaz mövqe tutmaqla mübarizə aparmışdır.

Ulu Öndərin diqqət və qayğısı nəticəsində 1998-ci ildə 2 iyul polis işçilərini peşə bayramı günü kimi təsis edilmişdir.

Xüsusi xidmət və təhlükəsizlik orqanlarında hüquq siyasəti

Dövlətin təhlükəsizlik, yaxud kəşfiyyat orqanı o vaxt qalib gəlir, öz vəzifəsini layiqincə yerinə yetirir ki, orada peşəkar kadrlar və iş üslubu olsun.

Heydər Əliyev

Təhlükəsizlik orqanlarının Azərbaycanın milli maraqlarının, təhlükəsizliyinin təmin olunmasında və Heydər Əliyevin həyatında xüsusi yeri və rolu olmuşdur.

1953-cü ildə Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin əks-kəşfiyyat şöbəsinə rəis təyin olunan Heydər Əliyev göstərilən təzyiqlərə baxmayaraq, təhlükəsizlik orqanlarının yad ünsürlərdən təmizlənməsində, ittifaq səviyyəsində Azərbaycana qarşı hazırlanmış təxribat xarakterli iddiaların qarşısının alınmasında böyük cəsarət və prinsiplilik göstərmişdir. Məhz bu dövrdən başlayaraq Azərbaycanda dövlət təhlükəsizliyi sistemində əhəmiyyətli işlər görülərək Azərbaycanın milli kadr potensialı formalaşdırılmışdır.

1967-ci ildə Azərbaycan Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin sədri vəzifəsinə uzun onilliklərdən sonra ilk dəfə olaraq azərbaycanlının – Heydər Əliyevin təyin edilməsi bu orqanların tarixində yeni bir səhifənin başlanğıcı idi. Məhz o illərdən başlayaraq bu strukturda ilk azərbaycanlı general olan dahi şəxsiyyətin fəaliyyəti nəticəsində təhlükəsizlik orqanlarında azərbaycanlı kadrların irəli çəkilməsinə şərait yarandı.

Müstəqilliyin ilk illərində ölkə rəhbərinin yürütdüyü müdrik siyasət nəticəsində sabitlik tədricən bərqərar oldu, əhalidə və ayrı-ayrı qanunsuz dəstələrdə olan

silah-sursat yığıldı. Qonşu dövlətlərlə münasibətlər tənzimləndi, daxildəki pozucu, separatçı qüvvələrlə mübarizə gücləndi və onların qanunsuz fəaliyyətlərinin qarşısı qətiyyətlə alındı və milli təhlükəsizliyin təminatı prosesi sistemli, uzunmüddətli və fasiləsiz xarakter aldı.

Daha sonra isə təhlükəsizlik orqanlarının fəaliyyətinin hüquqi əsasını təşkil edən Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında”, “Terrorçuluqla mübarizə haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunları qəbul edildi, təhlükəsizlik orqanlarının fəaliyyəti ilə birbaşa bağlı olan “Milli təhlükəsizlik haqqında”, “Kəşfiyyat və əks-kəşfiyyat fəaliyyəti haqqında”, “Dövlət sirri haqqında” qanunların işlənilib hazırlanması təmin edildi.

Təhlükəsizlik anlayışı özündə şəxsiyyətin, cəmiyyətin və dövlətin maraqlarının daxili və xarici cəhdlərdən mühafizə olunmasını ehtiva edir.

Dövlət Təhlükəsizliyi Xidmətinin əməkdaşlarının ayıq-sayıqlığı nəticəsində xarici xüsusi xidmət orqanlarının təsir və təzyiq cəhdlərinin, respublikanın

suverenliyinə qarşı yönələn bir sıra terror-təxribat hərəkətlərinin qarşısı vaxtında alınmış, eyni zamanda, ölkənin ərazi bütövlüyünün qorunması istiqamətində müəyyən edilmiş vəzifə yerinə yetirilmişdir.

Qətiyyətlə demək olar ki, bu gün Dövlət Təhlükəsizliyi Xidməti Ulu Öndər Heydər Əliyev irsindən yararlanaraq ölkə əleyhinə yönələn kəşfiyyat-pozucu-

luq və terror-təxribat fəaliyyətinə qarşı peşəkarlıqla və səmərəli mübarizə aparır.

Ömrünün 25 ilə yaxın dövrünü xüsusi xidmət orqanlarına həsr etmiş Ulu Öndərin diqqət və qayğısı nəticəsində 1997-ci ildə 28 mart təhlükəsizlik orqanları əməkdaşlarının peşə bayramı günü kimi təsis edilmişdir.

Vergi orqanlarında hüquq siyasəti

Əgər biz müstəqil dövlətiksə, müstəqil inkişaf etmək istəyiriksə iqtisadiyyatı vergi yolu ilə tənzimləməliyik. Buna görə də vergi orqanlarının işinə diqqət yetirilməlidir.

Heydər Əliyev

Vergi sisteminin qurulması, təkmilləşdirilməsi, vahid normativ hüquqi bazanın yaradılması vergi xidməti

orqanlarının fəaliyyətinin səmərəliliyinin artırılması vacib şərtlər idi, çünki dövlət yarandığı gündən vergilər iqtisadi münasibətlərin mühüm həlqəsini təşkil edir.

Ölkəmizdə müstəqil vergi sistemi məhz Ulu Öndər Heydər Əliyevin rəhbərliyi dövründə formalaşdı. Vergi münasibətlərinin tənzimlənməsi, beynəlxalq standartlara uyğun vergi sisteminin formalaşdırılması, çevik vergi siyasətinin aparılması Ulu Öndərin müəyyənləşdirdiyi iqtisadi strategiyanın tərkib hissəsi idi.

Keçirilən kompleks tədbirlər nəticəsində xarici və yerli sərmayələrin cəlb olunması üçün əlverişli hüquqi və iqtisadi şəraitin formalaşdırılması təmin edilərək investisiya və özəlləşdirmə proseslərinə start verildi.

1995-ci il Konstitusiyasının qəbul edilməsi vergi sisteminin qanunvericilik bazasının yaradılmasını şərtləndirdi. Bu istiqamətdə Vergi Məcəlləsi hazırlanıb qəbul edildi. Vergi məəcəlləsinin qəbul edilməsində başlıca məqsəd vergi sisteminin təkmilləşdirilməsi, vergi ödəyicilərinin və dövlətin maraqlarının maksimal tarazlığının əldə edilməsi idi.

Məhz buna görə Vergi Məcəlləsinin 100-dən artıq maddəsi bu və ya digər formada vergi ödəyicilərinin hüquqlarının qorunmasına və onların qanuni maraqlarının təmin olunmasına yönəlmişdir.

Vergi Məcəlləsi qəbul edildikdən sonra Ümummilli Lider təkmil vergi inzibatçılığının formalaşdırılması məqsədilə Vergilər Nazirliyinin strukturunda dəyişiklik edilməsi ilə bağlı tədbirlər həyata keçirdi və Vergilər Nazirliyi haqqında Əsasnamə təsdiq edildi.

İslahatlar çərçivəsində vergi hüquqpozmalarına və bu sahədə törədilən cinayətlərə qarşı mübarizə aparılması üçün vergi xidməti orqanlarına yeni səlahiyyət verildi. Bu səlahiyyətin həyata keçirilməsi

məqsədlə Vergi Cinayətlərinin İbtidai Araşdırılması İdarəsi, daha sonra isə Departamenti yaradıldı.

Vergilər Nazirliyinin strukturunda iri vergi ödəyiciləri və xüsusi vergi rejimli müəssisələrlə münasibətlərin daha da səmərəli qurulması üçün İri Vergi Ödəyiciləri ilə İş üzrə Departament, xidmət işinin yüksək səviyyədə təşkili məqsədilə Vergi Ödəyicilərinə Xidmət İdarəsi, vergi orqanlarının vəzifəli şəxslərinin peşə hazırlığı, yenidən hazırlanması və ixtisaslarını artırılması, vergi sisteminin hüquqi təminatına dair elmi tədqiqatların aparılması məqsədilə Tədris Mərkəzi yaradıldı.

Vergi mexanizmi təkmilləşərək iqtisadiyyatın tənzimlənməsinin əsas təsiredici atributlarından birinə çevrildi.

Ulu Öndər Heydər Əliyevin düşündüyü kimi, ölkə iqtisadiyyatına qoyulan investisiyaların ölkənin çiçəklənməsinə yönəldilməsi insanların gələcəyinin təmin edilməsi xarakteri daşıyır.

11 fevral 2005-ci il vergi işçilərinin peşə bayramı günü kimi təsis edilmişdir.

Gömrük orqanlarında hüquq siyasəti

Biz dünyada müstəqil Azərbaycanın nüfuzunun qaldırılmasına, iqtisadi inkişafına böyük yardım edən, xarici iqtisadi əlaqələrdə layiqli yer tuta bilən bir gömrük sistemi yaratmalıyıq.

Heydər Əliyev

Heydər Əliyev Azərbaycana rəhbərliyinin birinci dövründə xarici ölkələrlə ticarət iqtisadi əlaqələrin ümumi mənzərəsini düzgün qiymətləndirir və bu əlaqələrin ən səmərəli forma və metodlarından istifadə etməyi tövsiyə edirdi. Mərkəzi Komitənin o dövrdə

keçirilən plenumları və büro yığıncaqlarında, müşavirələrdə sənaye müəssisələrinin ixrac potensialının artırılmasına cavabdeh olan nazirlik, komitə və baş idarə rəhbərlərini işlərində əsaslı dönüş yaratmağa çağırırdı.

1977-ci il SSRİ Konstitusiyasının qəbulundan sonra gömrük işini tənzimləyən hüquqi sənədlərə yenidən baxıldı, gömrük qaydalarında bəzi dəyişikliklər edildi. Bu dövəndə gömrük sahəsində qəbul edilən hüquqi aktlar üzrə ən aktual məsələ valyuta və qiymətli malların qaçaqmalçılığına dair mübarizə ilə əlaqəli idi. Digər bir məsələ SSRİ-nin dövlət sərhədlərini keçən sərnişinlərin yüklərinə tətbiq edilən gömrük nəzarəti qaydalarının bir qədər sadələşdirilməsi ilə əlaqəli idi.

Yeni tarixi şərait və ölkəyə investisiya təyinatlı malların idxalının artımı xarici iqtisadi fəaliyyəti tənzimləyə biləcək çevik gömrük siyasətinin həyata keçirilməsini tələb edirdi.

Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərliyinin ikinci dövründə isə gömrük sahəsində islahatlar çərçivəsində ilk iş xarici iqtisadi fəaliyyətin uçot və statistikasının tənzimlənməsi oldu, çünki son beş il ərzində belə statistika aparılmamışdır. Odur ki, Nazirlər Kabinetinin “Azərbaycan Respublikasının tədiyyə balansının hazırlanması haqqında” 9 iyun 1994-cü il tarixli 225 №-li Qərarı ilə tədiyyə balansının işlənilməsinə başlandı. İslahatlar üzrə sonrakı addım Dövlət Gömrük Komitəsinin Əsasnaməsinin və strukturunun təsdiqi oldu. Ulu Öndərin 1998-ci il 27 oktyabr tarixli 7 №-li Fərmanı ilə təsdiq edilmiş Əsasnaməyə əsasən, Komitə mərkəzi icra orqanına çevrildi, onun vəzifə, hüquq və funksiyaları müəyyən edildi. Əsasnamənin 1-ci bəndində qeyd edilmişdir: “Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsi gömrük işi sahəsində dövlət siyasətini həyata keçirən mərkəzi icra hakimiyyəti orqanıdır.

Qısa müddətdə gömrükxanaların sayı 14-ə çatdırıldı, 7 regional gömrükxana yaradıldı, Hava Nəqliyyatında Baş Gömrük İdarəsi təsis edildi. Eyni zamanda, dəniz nəqliyyatı vasitələrində respublikanın gömrük ərazisinə gətirilən və bu ərazidən çıxarılan mallar, o cümlədən Xəzərin təbii sərvətləri üzərində gömrük nəzarətinin həyata keçirilməsi məqsədilə Xəzər dənizində Azərbaycan Respublikasının İqtisadi Mənafeələrinin Mühafizəsi İdarəsi yaradıldı.

Gömrük hüquqpozmalarına və bu sahədə törədilən cinayətlərə qarşı mübarizə aparılması üçün gömrük orqanlarına yeni səlahiyyət verildi. Bu səlahiyyətin həyata keçirilməsi məqsədilə Gömrük Sahəsində Hüquqpozmalara Qarşı Mübarizə Baş İdarəsi yaradıldı.

Dövlət Gömrük Komitəsinin strukturu Ulu Öndərin “Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gömrük Komitəsinin strukturunun təsdiq edilməsi və Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gömrük Komitəsinin Əsasnaməsinə əlavələr edilməsi haqqında” 19 iyun 2001-ci il tarixli 510 №-li Fərmanı ilə yenidən təşkil olundu.

Gömrük orqanlarının yerinə yetirməli olduğu vəzifə və səlahiyyətlərin müəyyən edilməsi istiqamətində 1995-ci ildə “Gömrük tarifi haqqında” Qanun, 1997-ci ildə “Azərbaycan Respublikasının Gömrük Məcəlləsi”, 1998-ci ildə “Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gömrük Komitəsi haqqında”, 1999-cu ildə “Gömrük orqanlarında xidmət haqqında” əsasnamələr qəbul edildi.

İslahatlarla yanaşı Ulu Öndərin diqqət və qayğısı nəticəsində 1997-ci ildə 30 yanvar gömrük işçilərinin peşə bayramı günü kimi təsis edilmişdir.

Sərhəd mühafizəsi orqanlarında hüquq siyasəti

Hər bir ölkənin dövlət müstəqilliyini və ərazi bütövlüyünü təsdiq edən amillərdən biri onun dövlət sərhədləri və bu sərhədlərin toxunulmazlığıdır.

Heydər Əliyev

Azərbaycanın sərhəd mühafizəsinin fəaliyyətinin keyfiyyətcə yenidən təşkili, formalaşdırılması və inkişafı Ümummilli Lider Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır.

Ümummilli Lider suverenliyin əsas amillərindən biri olan sərhədlərimizin toxunulmazlığının təmin edilməsini dövlətimizin çox mühüm və başlıca vəzifələrindən biri olaraq dəyərləndirmişdir. Böyük dövlət xadimi sərhəd mühafizəsinin qarşısında duran vəzifələri, aparıcı istiqamətləri müəyyən edərək milli sərhəd strategiyasının yaradılmasını təmin etmişdir.

Sovet dövründə azərbaycanlı sərhədçilərin yetişdirilməsində Heydər Əliyevin xüsusi əməyi olmuşdur.

O, bununla kifayətlənmiş, onların fəaliyyətini Azərbaycanı davam etdirməsinə şərait yaradırdı. Eyni zamanda, sərhəd boyu hərbi hissələrin tikilməsinə, eləcə də sərhədçilər üçün yaşayış evlərinin tikilməsinə diqqət və qayğı göstərirdi, çox yaxın sərhəd zonalarında və sərhəd kəndlərində yaşayan əhalinin yaşayış şəraitinin asanlaşdırılması üçün bir sıra tədbirlər həyata keçirirdi.

Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdırdıqdan sonra sərhədçilər qarşısında duran çətinliklərin öhdəsindən gələrək güclü sərhəd yarada bildilər.

31 iyul 2002-ci il tarixli 740 №-li Fərmanla Dövlət Sərhəd Xidmətinin yaradılması və ona mərkəzi icra hakimiyyəti orqanı statusunun verilməsindən sonra Azərbaycan sərhədçilərinin fəaliyyəti keyfiyyətə yeni mərhələyə qədəm qoydu, 2002-ci il oktyabr ayının 24-də sərhəd aviasiyası təsis edildi.

Kompleks hüquq islahatları çərçivəsində Dövlət Sərhəd Xidmətinin qarşısında müasir dövrün tələblərinə uyğun vəzifələr qoyuldu, səlahiyyətlər verildi və bu səlahiyyətlərin həyata keçirilməsinin təmin edilməsi üçün struktur dəyişiklikləri edildi. Məsələn, sərhəddə törədilən hüquqpozmalara və cinayətlərə qarşı mübarizə aparılması üçün İstintaq Təhqiqat İdarəsi yaradıldı.

Sərhəd Xidmətinin vəzifə, hüquq və funksiyaları Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası ilə müəyyən edilərək "Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhədi haqqında", "Sərhəd mühafizəsi orqanları haqqında" qanunlar və digər qanunvericilik aktları ilə tənzimlənir.

Azərbaycan Respublikasının sərhəd mühafizə orqanları Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhədinin mühafizəsinin və toxunulmazlığının təmin edilməsi məqsədilə yaradılmış və Ulu Öndərin diqqət və qayğısı nəticəsində 2000-ci ildə 18 avqust sərhəd mühafizə orqanları əməkdaşlarının peşə bayramı günü kimi təsis edilmişdir.

Fövqəladə hallar orqanlarında hüquq siyasəti

Bir hadisənin qarşısını almaq onun nəticələrini aradan qaldırmaqdan daha asandır.

Heydər Əliyev

Fövqəladə hallar orqanları digər mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarına nisbətən sonrakı dövrlərdə yaradılsa da ölkəmizin relyefinin mürəkkəbliyini, seysmik zonada yerləşməsinə və digər amilləri nəzərə alan Heydər Əliyev təbii

və texnogen fəlakətlərdən əhalinin etibarlı şəkildə mühafizəsinin təşkili üçün müasir texnika, cihaz və avadanlıqlar alınmasını, xilasedici mütəxəssislərin hazırlanmasını daim diqqət mərkəzində saxlamışdır.

Ulu Öndər hələ 1970-ci illərdə əhalinin və ərazilərin mühafizəsində mühüm rol oynayan Mülki Müdafiə sisteminin dinamik inkişafının təmin edilməsi sahəsində son dərəcə ciddi addımlar atmış, müdafiə qurğularının fondunu gücləndirmişdir.

Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərliyinin ikinci dövründə də bu sahədə işlər davam etdirilmiş, 1997-ci il 30 dekabrda Azərbaycan Respublikasının "Mülki Müdafiə haqqında" Qanunu qəbul edilmiş və Qanunun tətbiq edilməsi barədə 18 aprel 1998-ci il tarixli fərman imzalanmışdır. Beləliklə, Mülki Müdafiənin bir sistem olaraq inkişaf etməsinə zəmin yaradılaraq bu sahədə qarşıda duran vəzifələr və məsuliyyət müəyyən olunmuşdur.

Hüquqi bazanın yaradılması ilə bağlı işlər davam etdirilərək 1997-ci ildə "Yanğın təhlükəsizliyi haqqında" Qanun qəbul edilmiş və Qanunun tətbiq edilməsi barədə 25 iyun 1997-ci il tarixli fərman imzalanmışdır. Eyni zamanda həmin illərdə "Yanğına qarşı Mühafizənin təşkili və texnikası" ixtisası üzrə xüsusi orta ixtisas təhsili verən Bakı Yanğın Texniki Məktəbi yaradıldı.

Beləliklə, Heydər Əliyev siyasətinin tərkib hissəsi olaraq respublikanın yanğın təhlükəsizliyi xidməti öz fəaliyyətini tənzimləyən hüquqi bazaya malik oldu.

Davamlı islahatlar çərçivəsində təbii fəlakətlərin, texnogen xarakterli qəzaların və yanğınlara qarşısının alınması, onların nəticələrinin aradan qaldırılması, belə hallarda xilasetmə və bərpa işləri üzrə fəaliyyətin vahid mərkəzdən idarə olunmasını təmin edən qurumun – fövqəladə hallar orqanlarının yaradılması prosesi sürətlənirdi.

Beynəlxalq hüquq siyasəti

Biz beynəlxalq, dövlətlərarası münasibətlərdə ədalətin olmasını istəyirik. Biz hər hansı böyük ölkənin öz nüfuzundan istifadə edərək hansısa kiçik bir ölkəyə təzyiq göstərməsinin aleyhinəyik.

Heydər Əliyev

Ümummilli Liderin Prezidentliyi dövründə Azərbaycan insan hüquq və azadlıqlarının, eləcə də demokratik təsisatların inkişafı ilə bağlı bir sıra mühüm beynəlxalq hüquqi sənədlərə qoşulmuşdur.

Beynəlxalq Dövlətlər Birliyinin tamhüquqlu üzvü kimi əsrlərin sınağından çıxmış ümumbəşəri dəyərlərin üstünlüyünü qəbul edərək demokratik, hüquqi və dünyəvi dövlət quruculuğunu özünün inkişaf yolu seçən Azərbaycanın dövlət quruculuğu sahəsində atılan addımlar arasında Ulu Öndər tərəfindən imzalanmış “İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsi sahəsində tədbirlər haqqında” 22 fevral 1998-ci il tarixli Fərmanın əhəmiyyəti vacibdir.

İnsan hüquq və azadlıqlarının qorunmasına və təmin edilməsinə qayğı və diqqət yetirən Heydər Əliyev tərəfindən qeyd edilən Fərmanın icrasının məntiqi ardıcılığı olaraq 25 dekabr 2001-ci ildə “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Konvensiyanın və onun 1, 4, 6 və 7 sayılı Protokollarının təsdiq edilməsi barədə Qanun imzalandı. Konvensiya təsdiq edildikdən sonra beynəlxalq təcrübə olan İnsan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedent hüququnun Azərbaycan hüquq sistemində və hüquq təfəkkürünə uyğunluğu öyrənilməyə başlandı.

Davamlı olaraq Azərbaycan bir sıra beynəlxalq hüquqi sənədlərə, o cümlədən 1995-ci ildə Müstəqil Dövlətlər Birliyinin iştirakçısı olan dövlətlərin “Mülki, ailə və cinayət işləri üzrə hüquq münasibətləri və hüquqi yardım haqqında” Konvensiyasına, 1996-cı ildə “İşgəncələrə və digər qəddar, qeyri-insani, yaxud ləyaqəti alçaldan rəftar və cəza növlərinə qarşı”, “İnsanlarla ticarətə və üçüncü şəxslər tərəfindən fahişəliyin istismarına qarşı mübarizə haqqında”, “Köləliyin, qul ticarətinin və küləliyə oxşar institutların və adətlərin ləğv olunması haqqında”, “Hərbi cinayətlərə və bəşəriyyətə qarşı cinayətlərə cinayət məsuliyyətinə cəlb etmə müddətinin tətbiq edilməməsi haqqında”, “Genosid cinayətinin qarşısının alınması və onun cəzalandırılması haqqında”, “Apartheid cinayətinin qarşısının alınması və onun cəzalandırılması haqqında”, “İrqi ayrıseçkiliyin bütün formalarının ləğv edilməsi haqqında”, 1997-ci ildə “Yol hərəkəti haqqında”, “Mədəniyyət sərvətlərinin qanunsuz olaraq gətirilməsinin, çıxarılmasının və onların üzərində mülkiyyət hüququnun başqasına veril-

məsinin qadağan edilməsinə və qarşısının alınmasına yönəldilmiş tədbirlər haqqında” konvensiyalara, 1998-ci ildə BMT-nin “Narkotik vasitələr haqqında” Vahid Konvensiyasına, 2000-ci ildə “Məhkum olunmuş şəxslərin verilməsi haqqında” Avropa Konvensiyasına, 2001-ci ildə BMT-nin “Qadınlara münasibətdə ayrıseçkiliyin bütün formalarının ləğv olunması haqqında” Konvensiyanın Fakültativ Protokoluna, “Terrorizmlə mübarizə haqqında” Beynəlxalq Konvensiyaya, 2002-ci ildə “Uşaq hüquqları haqqında” BMT Konvensiyasına, “Ekstradisiya haqqında” Avropa Konvensiyasına, 2003-cü ildə “Cinayət işləri üzrə qarşılıqlı hüquqi yardım haqqında” Avropa Konvensiyasına qoşulmuşdur.

Eyni zamanda, bu illər ərzində Azərbaycanda bir çox nüfuzlu beynəlxalq tədbirlər keçirilmiş, hüquq-mühafizə orqanlarının nümayəndələri isə bir sıra nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlarda təmsil olunmuşlar.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat siyahısı

1. “Heydər Əliyev və Azərbaycanın hüquq-mühafizə orqanları” Şəmsəddin Əliyev, Emil Nəsirli, Fikrət Nağıyev – Bakı, 2019, səhifə 776
2. “Hüquqi dövlət quruculuğunda Heydər Əliyev irsi” Fikrət Məmmədov <https://www.justice.gov.az/articles/67>
3. “Qanunçuluğun durmadan möhkəmləndirilməsi həmişə Ulu Öndərin əsas məqsədi olmuşdur” Bəhrüz Məhərrəmov <https://ikisahil.az/post/156467-behruz-meherrəmov-qanunchulugun-durmadan-mohkəmləndirilməsi-həmişə-ulu-onderin-esas-meqsədi-olmuşdur>
4. “Narkomanlığa qarşı mübarizə hər kəsin borcudur” Fırad Əliyev <https://genprosecutor.gov.az/az/post/2432>

İradə Xəlilova
Baş Prokurorluğun Elm-Tədris
Mərkəzinin böyük prokuroru,
kiçik ədliyyə müşaviri